

Digital Literacy: ความฉลาดทางดิจิทัล (Digital Intelligence)

โดย นางสาวสุจิตรา ก้อนเรณู
นักวิชาการแผนกที่ภาพถ่ายปฏิบัติการ

วัตถุประสงค์

- เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจความหมายและเห็นความสำคัญ การสร้างความตระหนักรู้ในการใช้อินเทอร์เน็ต
- เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้การสร้างความปลอดภัยในการใช้อินเทอร์เน็ต รู้เท่าทันและมีความมั่นคงปลอดภัย เพื่อยกระดับวิถีชีวิตด้วยดิจิทัล

สรุปเนื้อหา

๑. อัตลักษณ์ดิจิทัล - โลกดิจิทัล (Digital Identity)

อัตลักษณ์ดิจิทัล (Digital Identity) คือ ตัวตนของเราที่ปรากฏอยู่บนโลกออนไลน์ ผ่านข้อมูลและกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ชื่อ รูปภาพ บัญชีผู้ใช้งาน การโพสต์ข้อความ การแสดงความคิดเห็น หรือพฤติกรรมที่เราแสดงออกผ่านสื่อสังคมออนไลน์ สิ่งเหล่านี้ล้วนมีส่วนในการสร้างภาพลักษณ์และชื่อเสียงของเราในโลกดิจิทัล การใช้งานอินเทอร์เน็ตในปัจจุบันจึงควรระมัดระวังมากขึ้น เพราะสิ่งที่เราทำบนโลกออนไลน์สามารถกลายเป็น Digital Footprint หรือร่องรอยดิจิทัลได้ แม้จะลบข้อมูลออกไปแล้ว ข้อมูลนั้นก็อาจถูกบันทึก คัดลอก หรือส่งต่อไปแล้ว ก่อนโพสต์หรือแชร์อะไรจึงควรคิดให้รอบคอบว่าเนื้อหานั้นเหมาะสมหรือไม่ และอาจส่งผลกระทบต่อตัวเราในอนาคตอย่างไร อีกหนึ่งเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญคือการแยกบัญชีหรือรูปแบบการใช้งานให้เหมาะสมกับแต่ละบริบท เช่น บัญชีส่วนตัว บัญชีสำหรับการทำงาน หรือบัญชีสำหรับการเรียน การเลือกใช้ชื่อ รูปภาพ และการเขียนข้อความที่เหมาะสม จะช่วยสร้างความน่าเชื่อถือให้กับตัวเราได้

ความเป็นส่วนตัวในโลกดิจิทัล

ความเป็นส่วนตัว (Privacy) เป็นเรื่องที่ไม่ควรมองข้าม โดยเฉพาะเมื่อข้อมูลส่วนตัวจำนวนมากถูกนำไปใช้บนระบบออนไลน์ ข้อมูลที่ควรระวัง เช่น เลขบัตรประชาชน ที่อยู่ เบอร์โทรศัพท์ รหัสผ่าน ข้อมูลทางการเงิน รูปภาพส่วนตัว และข้อมูลตำแหน่งที่ตั้ง วิธีป้องกันเบื้องต้นคือ ตั้งค่าความเป็นส่วนตัวของบัญชีให้เหมาะสม ตรวจสอบว่าแต่ละแอปพลิเคชันสามารถเข้าถึงข้อมูลอะไรได้บ้าง และไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนตัวเกินความจำเป็น รวมถึงไม่ควรนำข้อมูลหรือรูปภาพของผู้อื่นไปเผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาต หลีกเลี่ยง ๆ ที่ควรจำคือ “คิดก่อนแชร์” เพราะข้อมูลที่เผยแพร่ออกไปแล้วอาจส่งผลกระทบต่อความเป็นส่วนตัว ความปลอดภัย และชื่อเสียงของเราได้ในระยะยาว

๒. การใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม (Digital Use)

การใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมไม่ได้หมายถึงการใช้เครื่องมือดิจิทัลได้เพียงอย่างเดียว แต่หมายถึงการเลือกใช้ให้เหมาะกับงาน เวลา และสถานการณ์ รวมถึงรู้จักควบคุมการใช้งานของตัวเอง ซึ่งปัจจุบันเทคโนโลยีเข้ามาช่วยทั้งเรื่องงานและการเรียน ไม่ว่าจะเป็นการค้นหาข้อมูล การประชุมออนไลน์ การจัดเก็บไฟล์บน Cloud หรือการติดต่อสื่อสาร แต่ถ้าใช้งานมากเกินไปก็อาจเกิดผลเสียได้ เช่น เสียสมาธิ ใช้เวลานาน หน้าจอตา ปวดตา เทคโนโลยีมากเกินไป หรือได้รับข้อมูลจำนวนมากจนรู้สึกเหนื่อยและเครียด จึงควรให้ความสำคัญกับ “Digital Well-being หรือ สุขภาพในการใช้เทคโนโลยี” เช่น กำหนดเวลาในการใช้งาน พักสายตาเป็นระยะ และรู้จักวางโทรศัพท์หรืออุปกรณ์ดิจิทัลลงบ้าง เพื่อให้มีเวลาอยู่กับชีวิตจริงและคนรอบข้างมากขึ้น

การใช้เทคโนโลยีอย่างสุภาพและรับผิดชอบ การใช้เทคโนโลยีเกี่ยวข้องกับคนอื่นอยู่เสมอ จึงควรคิดถึงผลกระทบก่อนส่งข้อความหรือเผยแพร่ข้อมูล ไม่ใช่คำพูดรุนแรง ไม่ส่งต่อข่าวที่ยังไม่ได้ตรวจสอบ และไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น การใช้เทคโนโลยีเป็นจึงไม่ใช่แค่รู้วิธีใช้เครื่องมือ แต่ต้องรู้ด้วยว่า ควรใช้เมื่อไร ใช้อย่างไร และใช้อย่างไรจึงจะไม่สร้างปัญหาให้ตัวเองหรือคนอื่น

๓. การจัดการความปลอดภัยในโลกดิจิทัล (Digital Security)

การจัดการความปลอดภัยในโลกดิจิทัล (Digital Security) คือ การดูแลและป้องกันข้อมูล อุปกรณ์ บัญชีผู้ใช้งาน และตัวตนของเราจากภัยคุกคามต่าง ๆ บนโลกดิจิทัล ภัยที่พบได้บ่อยในปัจจุบัน เช่น การขโมยรหัสผ่าน การหลอกให้กดลิงก์หรือเปิดไฟล์ การหลอกเอาข้อมูลส่วนตัว การเข้าถึงบัญชีโดยไม่ได้รับอนุญาต รวมถึงการหลอกลวงเกี่ยวกับธุรกรรมทางการเงิน วิธีดูแลความปลอดภัยเบื้องต้น ได้แก่ ๑) ตั้งรหัสผ่านที่เดายาก และไม่ใช้รหัสเดียวกันกับทุกบัญชี ๒) เปิดใช้การยืนยันตัวตนหลายขั้นตอน (Multi-Factor Authentication) ๓) หลีกเลี่ยงการกดลิงก์หรือเปิดไฟล์จากแหล่งที่ไม่รู้จัก ๔) ตรวจสอบเว็บไซต์และผู้ส่งก่อนให้ข้อมูลสำคัญ ๕) อัปเดตระบบปฏิบัติการและโปรแกรมให้เป็นเวอร์ชันล่าสุด ๖) สำรองข้อมูลสำคัญไว้อย่างสม่ำเสมอ ๗) ไม่บอกรหัสผ่านหรือรหัส OTP ให้ผู้อื่น สิ่งที่ต้องจำไว้คือ ต่อให้ระบบมีความปลอดภัยมากแค่ไหน หากผู้ใช้งานประมาทก็ยังสามารถเกิดปัญหาได้ ความปลอดภัยทางดิจิทัลจึงเริ่มต้นจากพฤติกรรมของผู้ใช้งานด้วย

๔. การรู้เท่าทัน (Digital Literacy)

การรู้เท่าทัน คือ ความสามารถในการเข้าถึง ใช้งาน วิเคราะห์ และประเมินข้อมูลจากเทคโนโลยีดิจิทัล รวมถึงสามารถสร้างและเผยแพร่เนื้อหาได้อย่างเหมาะสม การรู้เท่าทันดิจิทัลจึงไม่ได้หมายถึงแค่การใช้คอมพิวเตอร์หรือโทรศัพท์มือถือให้เป็น แต่ต้องสามารถ คิด วิเคราะห์ และแยกแยะข้อมูลได้ด้วย

การใช้และประเมินข้อมูล

ทุกวันนี้เราได้รับข้อมูลจากหลายช่องทาง ทั้งเว็บไซต์ Facebook YouTube TikTok และแพลตฟอร์มออนไลน์อื่น ๆ ปัญหาคือข้อมูลที่เห็นไม่ได้ถูกต้องทั้งหมด บางส่วนอาจเป็นข้อมูลเก่า ข้อมูลที่คลาดเคลื่อน หรือข้อมูลที่ตั้งใจสร้างขึ้นเพื่อให้คนเข้าใจผิด ก่อนเชื่อหรือแชร์ข้อมูล ควรลองตรวจสอบง่าย ๆ เช่น ใครเป็นคนเผยแพร่ข้อมูล แหล่งข้อมูลน่าเชื่อถือหรือไม่ ข้อมูลเผยแพร่เมื่อใด มีหลักฐานหรือแหล่งอ้างอิงหรือไม่ มีแหล่งอื่นที่ให้ข้อมูลในลักษณะเดียวกันหรือไม่ เนื้อหาพยายามทำให้คนตกใจ โกรธ หรือรีบตัดสินใจหรือไม่ การหยุดตรวจสอบข้อมูลสักเล็กน้อยก่อนกดแชร์ สามารถช่วยลดการเผยแพร่ข้อมูลผิด ๆ ได้มาก

การเป็นผู้สร้างสื่อและสารสนเทศ

ในโลกออนไลน์ เราไม่ได้เป็นเพียงคนรับข้อมูล แต่สามารถสร้างและเผยแพร่ข้อมูลได้ด้วย ไม่ว่าจะเป็นข้อความ รูปภาพ วิดีโอ หรือความคิดเห็นต่าง ๆ จึงควรรับผิดชอบต่อสิ่งที่เผยแพร่เช่นเดียวกัน การนำรูปภาพ เพลง วิดีโอ หรือข้อมูลของคนอื่นมาใช้ ควรตรวจสอบเรื่องลิขสิทธิ์และเงื่อนไขการใช้งาน รวมถึงระบุแหล่งที่มาและให้เครดิตเจ้าของผลงานอย่างเหมาะสม

๕. การสื่อสารดิจิทัล (Digital Communication)

การสื่อสารดิจิทัล คือ การสื่อสารผ่านช่องทางดิจิทัล เช่น Email, Chat, Social Media, Video Conference รวมถึงระบบต่าง ๆ ที่ใช้ในการทำงานและการเรียน ข้อดีของการสื่อสารรูปแบบนี้คือรวดเร็ว ติดต่อกันได้แม้อยู่คนละสถานที่ และสามารถส่งข้อมูลได้หลายรูปแบบ แต่ในขณะเดียวกันก็มีข้อจำกัด เพราะการสื่อสารผ่านข้อความอาจไม่สามารถสื่อถึงน้ำเสียง สีหน้า หรือความรู้สึกของผู้พูดได้ครบถ้วน จึงมีโอกาสเกิดความเข้าใจผิดได้ง่าย

การสื่อสารและการทำงานร่วมกับผู้อื่น

การสื่อสารที่ดีควรเลือกใช้ภาษาให้เหมาะกับคนและสถานการณ์ โดยเฉพาะการสื่อสารเรื่องงาน ควรใช้ข้อความที่ชัดเจนและสุภาพ รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้อื่นแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างได้

มารยาทในการสื่อสารดิจิทัล (Digital Etiquette) ที่ควรปฏิบัติ เช่น ใช้ถ้อยคำสุภาพอ่านและคิดให้รอบคอบก่อนส่งข้อความ ไม่ส่งต่อข้อมูลที่ยังไม่ได้ตรวจสอบเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนตัวของผู้อื่น ไม่ส่งข้อความหรือเนื้อหาที่รบกวนคนอื่นโดยไม่จำเป็น คำนึงถึงเวลาและบริบทของผู้รับสาร การสื่อสารออนไลน์ที่ดีจึงควรให้ความสำคัญทั้ง ความชัดเจน ความสุภาพ ความรับผิดชอบ และการเคารพผู้อื่น

๖. การปรับตัวในยุคดิจิทัล (Digital Disruption)

การปรับตัวในยุคดิจิทัล หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากเทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งเข้ามาเปลี่ยนวิธีการทำงาน การดำเนินธุรกิจ และการใช้ชีวิตของคนในสังคม ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด ได้แก่ การทำงานออนไลน์ Cloud Computing ระบบอัตโนมัติ ปัญญาประดิษฐ์ (AI) และแพลตฟอร์มดิจิทัลต่าง ๆ เมื่อเทคโนโลยีเปลี่ยนวิธีการทำงานและทักษะที่จำเป็นก็เปลี่ยนตามไปด้วย การทำงานแบบเดิมอาจไม่ตอบโจทย์เหมือนในอดีต จึงจำเป็นต้องเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ และพร้อมปรับวิธีการทำงานให้เหมาะกับสถานการณ์

ทักษะที่สำคัญในยุค Digital Disruption ได้แก่ ๑) การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ๒) การคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา ๓) การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ๔) การทำงานร่วมกับผู้อื่น ๕) การปรับตัวเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลง และ ๖) การใช้ AI และเครื่องมือดิจิทัลอย่างเหมาะสมและมีความรับผิดชอบ

สรุปภาพรวม

ความฉลาดทางดิจิทัล (Digital Intelligence) เป็นทักษะที่มีความสำคัญทั้งต่อการใช้ชีวิตและการทำงานในปัจจุบัน เพราะการอยู่ในโลกดิจิทัลไม่ได้มีแค่เรื่องของการใช้เทคโนโลยีให้เป็น แต่ยังเกี่ยวข้องกับ การดูแลตัวตนและข้อมูลส่วนตัว การใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม การป้องกันภัยออนไลน์ การตรวจสอบข้อมูล การสื่อสารกับผู้อื่น และการปรับตัวให้ทันกับเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา พูดให้เข้าใจง่าย Digital Intelligence คือการ “รู้เท่า ใช้เป็น ปลอดภัย รับผิดชอบ และพร้อมปรับตัว” เมื่อใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติ และรู้จักคิดก่อนใช้งาน ก็จะสามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีได้เต็มที่ พร้อมลดปัญหาและความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นกับตัวเองและคนรอบข้าง

การนำองค์ความรู้ไปปรับใช้ในการปฏิบัติงาน

นำมาปรับใช้กับการปฏิบัติงานได้หลายด้าน โดยเฉพาะการทำงานที่ต้องใช้ข้อมูล ระบบสารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นส่วนสำคัญ การนำความรู้ดังกล่าวมาใช้จะช่วยให้การทำงานมีความรอบคอบ รวดเร็ว และปลอดภัยมากขึ้น

ประโยชน์ที่ได้รับ

- ต่อตนเอง: นำความรู้ด้านการรู้เท่าทันดิจิทัลมาใช้ในการทำงานประจำวัน เช่น การตรวจสอบข้อมูลก่อนนำไปใช้งาน การเลือกแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ การจัดเก็บและสำรองข้อมูล รวมถึงการดูแลบัญชีผู้ใช้งาน และข้อมูลส่วนบุคคลให้ปลอดภัย
- ต่อองค์กร: นำมาใช้เพื่อพัฒนารูปแบบการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น การจัดการข้อมูลในรูปแบบดิจิทัล การสื่อสารและประสานงานผ่านระบบออนไลน์ การจัดเก็บเอกสารอย่างเป็นระบบ และการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลและสนับสนุนการตัดสินใจ
- ต่อสาธารณะ: นำไปใช้ในการให้บริการและเผยแพร่ข้อมูลแก่ประชาชนได้ โดยควรนำเสนอข้อมูลที่ถูกต้อง เข้าใจง่าย และมาจากแหล่งที่น่าเชื่อถือ รวมถึงคำนึงถึงความเป็นส่วนตัวของข้อมูลประชาชน

แหล่งที่มา

หลักสูตร : Digital Literacy: ความฉลาดทางดิจิทัล (Digital Intelligence)

บรรยายโดย : อาจารย์สุนันต์ จิรพัฒน์พร หัวหน้ากลุ่มงานวิชาการคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

สถาบัน/หน่วยงาน/ระบบ : สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน)

รูปแบบหลักสูตร : การเรียนรู้ออนไลน์ TDGA e-Learning

ช่วงเวลาการฝึกอบรม : สิงหาคม ๒๕๖๙